

De hortus wacht een zekere dood

Universiteiten stoten hun botanische tuinen af. De grond kunnen ze vaak goed verkopen. Tegenstanders vinden dat er een belangrijk universitair erfgoed wordt verkwanseld.

Door René Didde

Volkscrant 8 april 2010

‘Dit hier is onze schat’, zegt Geralt Joren, terwijl hij behoedzaam de deur van de opent. Even later toont de hortulanus van de Vrije Universiteit in Amsterdam Nederlands grootste collectie cactussen. Meer dan 4.500 verschillende soorten van deze exotische familie openbaren zich aan de bezoeker in onafzienbare rijen bakken, een caleidoscoop aan stekelige vetplanten. De kas isonderdeel vande amper 1 hectare grote hortus botanicus van de VU. Voorheen was daar de rand van de stad, nu is het, vanwege de Zuid-As, ongeveer de duurste grond van Nederland, volgebouwd met advocatenkantoren en banken. In de prille lentezon kwinkeleren vogels in de ruis van de snelweg. Joren gaat voor tijdens een rondleiding langs de Chinese tuin. ‘Die verhuren we regelmatig voor feestjes en partijtjes’, zegt hij. Even verderop zijn stekjes te koop en kunnen bezoekers handtekeningen zetten voor een petitie. Het smeekschrift is gericht aan het college van bestuur van de VU, dat niet alleen zijn handen aftrekt van de hortus en het wetenschappelijk beheer loslaat, maar – erger nog, vindt Joren – de grond heeft vergeven voor uitbreiding van het academisch ziekenhuis VUmc.

De hortus botanicus van de VU is niet de enige die in zijn voortbestaan wordt bedreigd. Ook bij andere universiteiten wendt het bestuur zich af van de unieke verzamelingen planten (hortus) en bomen (arboretum), of worden de tuinen anderszins aan hun lot overgelaten en in de gevarezone gedrongen. Wageningen Universiteit en Researchcentrum (WUR) heeft vorig jaar de tropische kas gesloten en doet niets meer aan het wetenschappelijk beheer van twee arboreta, 5 en 17 hectare groot. Het Van Gimborn Arboretum van de Universiteit van Utrecht in Doorn (27 hectare) met een magnifiekemagnoliaverzameling wordt verzelfstandigd. De Radboud Universiteit heeft enkele jaren geleden al de hortus in Nijmegen in een zucht en een vloek gesloten. Ook de Rijksuniversiteit Groningen heeft het wetenschappelijk beheer beëindigd en laat de 21 hectare tellende hortus in Haren versloffen. Leiden en de Technische Universiteit Delft doen wel nog actief aan onderzoek en wetenschappelijk beheer van de hortus, maar de 2,7 hectare grote Delftse tuin uit 1917 wordt bedreigd door een gemeentelijk bemalingsplan. De Universiteit van Amsterdam heeft zijn fameuze hortus afgestoten, maar die is met succes verzelfstandigd.

Wat gebeurt er allemaal met die tuinen, die sinds lange tijd verplichte kost waren voor biologiestudenten om de taxonomie van de planten in de praktijk te zien, of de invloed van basische en zure gesteenten op planten? ‘Geneeskundestudenten bestuderen sinds het begin van de 17de eeuw geneeskrachtige kruiden in botanische universiteitstuinen’, zegt Pieter Baas, liefkozend bladerend in een boek uit 1605 met antieke Leidse aantekeningen. Baas is ex-directeur van het Nationaal Herbarium Nederland (Leiden, Utrecht Wageningen) en nu voorzitter van de Stichting Nationale Plantencollectie, waar bijzondere verzamelingen worden gecoördineerd. Hij vindt de verkwanseling van het universitair erfgoed een grofschandaal. En kortzichtig. ‘Sommige universiteiten zeggen dat de arboreta en botanische tuinen niet meer van belang zijn voor wetenschappelijk onderzoek en onderwijs. Veel onderzoek speelt zich immers op dna-niveau af, in de celbiologie in reageerbuizen. ‘Maar op een goed moment is het handig dat je van een molecuul kunt teruggaan naar een levende plant en de hele oorspronkelijke verzameling uit het wild bij de hand hebt in het arboretum of de botanische tuin. De hortus is een

unieke dna-levancier.' Er zijn ook vijfhonderd woningen.

praktische toepassingen. Baas wijst erop dat 60 procent van de moderne geneesmiddelen een plantaardige werking heeft.

Geld verdienen is volgens Baas een belangrijk argument om de tuinen af te stoten. Vroeger lagen ze aan de stadsrand, tegenwoordig zijn het peperdure locaties. 'De grond is veel geld waard. Universiteiten willen gewoon verkopen, zoals in Wageningen.' Vooral het afstoten

van het wetenschappelijk beheer van de bomen en struiken in Wageningen vindt Baas doodzonde. 'Ze beschikken over de grootste collectie verwanten van rozen en fruitbomen van Nederland.'

In het Wageningse arboretum De Dreijen geeft Frank Zegers een rondleiding.

Als buurtbewoner begon hij een actie voor het behoud van de 5 hectare grote tuin. 'Ruim 2 hectare wordt bestempeld als bouwgrond', vertelt Zegers bij een nieuw hek dat dwars door het arboretum loopt. Het WUR verkoopt de grond van het Dreijen-complex, inclusief een stuk arboretum, voor de bouw van

Het WUR heeft het beheer van het Dreijenarboretum overgedragen aan een stichting die eigendom is van een vermogende particulier. 'Daar is niets mee mis, maar er is geen enkel zicht op het systematisch handhaven van de collectie', zegt Wilbert Hetterscheid, voormalig wetenschappelijk curator van beide Wageningse arboreta. 'Een collectie moet je bij elkaar houden en vernieuwen. Juist het moderne celbiologisch onderzoek geeft voortschrijdend inzicht in naamgeving en herkomst van planten.' Juist het WUR, dat zich afficheert als duurzame promotor van een *biobased economy*, zou zijn bomenverzameling moeten koesteren, zegt Pieter Baas van de Nationale Plantencollectie. Woordvoerder Simon Vink van het WUR haalt zijn schouders op. 'Het klopt dat het wetenschappelijk beheer wordt afgestoten.

De hoogleraren plantenteelt zagen er geen brood meer in. Op een stukje na behouden we de grond van het arboretum. Maar we betalen gedurende vijf jaar twee ton per jaar voor onderhoud en sturen de particuliere eigenaar enigszins aan.'

Aan de TU Delft is een ander geluid te horen. 'Wij gaan geld verdienen met patenten op *biomimicri* (het nabootsen van de natuur). Afgeleid van waarnemingen aan planten hebben we een methode ontwikkeld om fijnstof elektrisch te laden en bij tunnels voor 60 procent af te vangen', zegt wetenschappelijk directeur Bob Ursem van de botanische tuin.

'Ook hebben we ontdekt dat wascomponenten in naaldbomen schadelijk uvlicht omzetten in blauw licht, en dat plantenvezels nuttig zijn in een nieuw, zelfhelend beton.'

Maar het mooiste is het kankerremmende wondermiddel taxol. De TUD kan met een elektrisch veld taxol 'melken' uit taxusbomen. 'De bomen herstellen zich, en we kunnen na enkele maanden opnieuw oogsten. Het spaart bedreigde bomen in China en Japan, waar ze door farmaceutische bedrijven op grote schaal worden gekapt. Eén kilogram taxol is twee miljoen euro waard. Wil je werkelijk *biobiobased* worden, dan moet je veel onderzoek doen aan planten. Onze botanische tuin is wereldwijd helemaal hot.'